

Αναστασία Παπαδία-Λάλα

Ομότιμη καθηγήτρια,

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

της Φιλοσοφικής Σχολής

του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Για την Όλγα Κατσιαρδή-Hering

Αξιότιμε Κύριε Πρύτανη,

Αξιότιμε Κύριε Αντιπρύτανη,

Αξιότιμε Κύριε Πρόεδρε του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας,

Αξιότιμη Κυρία Διευθύντρια του Τομέα Ιστορίας,

Αγαπητές και Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Κυρίες και Κύριοι.

Η αποψινή βραδιά αφιερώνεται στην Όλγα Κατσιαρδή-Hering –την ιστορικό και ερευνήτρια, την πανεπιστημιακή δασκάλα, τη δοτική συνάδελφο και φίλη – και της αφιερώνεται με χαρά, με συγκίνηση και με τον τρόπο που και της αξίζει και της ταιριάζει: με ένα βιβλίο για τον Νέο Ελληνισμό, με μια γιορτή που θέλαμε να έχει στοιχεία από αυτά που την χαρακτηρίζουν: επιστημοσύνη, στοχασμό, διεθνή διάσταση αλλά και κλίμα ευφρόσυνο, πνευματικότητα και ζεστασιά. Εκ μέρους της Συντακτικής Επιτροπής, ειλικρινείς ευχαριστίες απευθύνουμε, πρωτευόντως, στον Πρύτανη Καθηγητή κ. Μελέτιο-Αθανάσιο Δημόπουλο για την ολόθερμη υποστήριξη, στις κυρίες Ριάντα Σακελλαρίου και Νίκη Κρουσταλλάκη για την άψογη οργάνωση, στην κ. Δήμητρα Κοκκινοπούλου για τις όμορφες μουσικές στιγμές που μας προσέφερε, σε όλες και όλους σας για την παρουσία σας. Όψεις από την προσωπικότητα και το έργο της Όλγας Κατσιαρδή-Hering θα καταθέσουν, μέσα και από τις δικές τους βιωματικές εμπειρίες, ο ομότιμος καθηγητής και τέως αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνσταντίνος Μπουραζέλης και η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Βιέννης Μαρία Στασινοπούλου, που ήλθε στην Αθήνα ειδικώς για την εκδήλωση –και θερμά την ευχαριστούμε. Θα ακολουθήσουν τα μέλη της Συντακτικής Επιτροπής, Παρασκευάς Κονόρτας, Δημήτρης

Κοντογεώργης, Κατερίνα Κωνσταντινίδου, Ίκαρος Μαντούβαλος, Βάσω Σειρηνίδου, ενώ η Μαρία Ευθυμίου θα παρουσιάσει τον ίδιο τον τόμο. Από την πλευρά μου, θα επιχειρηθεί μια γενική σκιαγράφηση της τιμωμένης και των διανοητικών διαδρομών της. Εγχείρημα τιμής και χαρμοσύνης, μα και εύλογης αμηχανίας στην αναμέτρησή του, στον περιορισμένο διαθέσιμο χρόνο, με το ογκώδες βιογραφικό της Όλγας Κατσιαρδή-Hering –αμηχανίας που ενισχύει η δύσκολη ισορροπία ανάμεσα στη θέρμη των συναισθημάτων και σε έναν αρμόζοντα στη στιγμή και τον χώρο, συναισθηματικά αποφορτισμένο λόγο.

Η Όλγα Κατσιαρδή-Hering, ομότιμη καθηγήτρια της Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, αφυπηρέτησε την 31η Αυγούστου 2017, μετά από υψηλού κύρους ακαδημαϊκή υπηρεσία σαράντα ετών. Αριστούχος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ το 1973, ακολούθως έλαβε υποτροφίες ΙΚΥ και Herder για διδακτορική έρευνα στην Τεργέστη και στη Βιέννη και απέκτησε τον διδακτορικό της τίτλο από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, το 1984, με τη θεμελιώδη μελέτη της για την ελληνική παρούσα της Τεργέστης (1751-1830). Το 1977 διορίστηκε βοηθός και το 1985 εξελέγη λέκτωρ στο ίδιο Τμήμα, για να ακολουθήσουν οι εκλογές της ως επίκουρης καθηγήτριας, αναπληρώτριας καθηγήτριας και, το 2003, καθηγήτριας. Διετέλεσε επισκέπτρια καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης και έχει προσφέρει μαθήματα ή διαλέξεις σε πολυάριθμα ακαδημαϊκά ιδρύματα, εντός και εκτός Ελλάδος.

Το ογκώδες, ποιοτικό και διεθνώς αναγνωρισμένο ερευνητικό-συγγραφικό έργο της εστιάζει στην ιστορία του Νέου Ελληνισμού, από τον 15ο έως και τον 19ο αιώνα, και περιλαμβάνει δημοσιεύσεις στην ελληνική, αγγλική, γαλλική, γερμανική, ιταλική γλώσσα – τρεις μονογραφίες, δεκάδες άρθρα, βιβλιοκρισίες, επιμέλειες ή συνεπιμέλειες συλλογικών τόμων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έχει λάβει μέρος με ανακοίνωση σε πολυάριθμα διεθνή συνέδρια, έχει διεξαγάγει μακρόχρονες έρευνες σε ελληνικά και άλλα ευρωπαϊκά αρχεία (Τεργέστης, Βενετίας, Βιέννης, Ουγγαρίας κ.ά.), έχει συντονίσει καινοτόμα ερευνητικά προγράμματα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, σε συνεργασία με άλλους ειδικούς ερευνητές και καταξιωμένους επιστημονικούς φορείς.

Στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας δίδαξε επί σαράντα έτη σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, μαθήματα μεγάλων ακροατηρίων και

σεμιναριακά, σχετικά με την Ιστορία του Νέου Ελληνισμού και τη Μεθοδολογία της Ιστορίας. Υπήρξε επόπτρια δεκάδων μεταπτυχιακών διπλωματικών εργασιών και διδακτορικών διατριβών. Μετείχε ενεργά στη λειτουργία του Τμήματος από θέσεις ευθύνης και ως μέλος πλήθους επιτροπών.

Δραστήριο μέλος της διεθνούς κοινότητας των ιστορικών, η Όλγα Κατσιαρδή-Hering είναι εκλεγμένο μέλος διεθνών επιτροπών στο Prato, στο Παλέρμο, στην Αυστρία αλλά και της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Academia Europaea/The Academy of Europe. Συνεχίζει ακούραστα την επιστημονική έρευνα –και ως αναφερθούν μόνο η μέγιστη συνεισφορά της στις εκδηλώσεις του Πανεπιστημίου Αθηνών για τον εορτασμό των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση και το υπό έκδοση πολυαναμενόμενο βιβλίο της, σε συνεργασία με τον Δημήτρη Κοντογεώργη, για το 1821 μέσα από τα αυστριακά αρχεία.

Αυτή η σύνοψη, σε λίγους τίτλους, μιας ζωής ελάχιστα αποδίδει τις πολύπτυχες, αναρίθμητες επιστημονικές, διδακτικές, οργανωτικές δράσεις, τις ατέλειωτες ώρες της ερευνητικής μοναχικότητας και των πολύβουων γόνιμων συνεργασιών.

Με καθοριστική, προσωπικά και ερευνητικά, την πλούσια κοινή πορεία της με τον κορυφαίο ιστορικό Gunnar Hering, η εξέλιξη της Όλγας Κατσιαρδή-Hering γόνιμα και παρεμβατικά διασταυρώθηκε με δυο καίριες και εν πολλοίς τεμνόμενες συνιστώσες της μεταπολιτευτικής ελληνικής πνευματικής ιστορίας: το «νέο» ελληνικό πανεπιστήμιο και την ανάπτυξη της «νέας ιστορίας», ειδικά αυτής του Νέου Ελληνισμού.

Από το 1977 και κυρίως ως μέλος ΔΕΠ του –αυτόνομου από το 1984– Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Αθηνών συμβάδισε πρωταγωνιστικά με την ιστορία του πανεπιστημίου, τις μετεξελίξεις, τη δημιουργικότητα και τις μεγάλες κρίσεις. Την ταραγμένη περίοδο, μετά τον νόμο του 1982, υπερασπίστηκε τις θεσμικές αλλαγές και το –τότε ισχυρά αμφισβητούμενο–, άνοιγμα στους νέους διδάσκοντες, με τη σοβαρή επιστημονική της παρουσία. Στα τέλη της δεκαετίας του '80, όταν το νεόκοπο Τμήμα, πρωτοπόρα, ανοιγόταν σε νέους δρόμους, σήμερα κατακτημένους και δικαιωμένους, τότε ακόμη αχαρτογράφητους (μεταπτυχιακές σπουδές, προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών και διδασκόντων, ευρείες διεθνείς συνεργασίες), ως μέλος ειδικών επιτροπών συνέβαλε στην πραγμάτωσή τους με γνώση, όραμα αλλά και σθένος απέναντι σε αναίτιες αντιδράσεις. Μαζί και με

άλλους συναδέλφους, και ενδεικτικά αναφέρω τον Κώστα Μπουραζέλη και την Μαρία Ευθυμίου, στην πρώτη γραμμή ήταν λίγο αργότερα, όταν εσωτερικές καταστάσεις των άκρων απείλησαν τη συνοχή και την ίδια τη λειτουργία του Τμήματος. Με δημοκρατικότητα, αλληλεγγύη αλλά και διακηρυγμένη στάση υπέρ της αδιάλειπτης πανεπιστημιακής λειτουργίας στάθηκε στα δέκα τελευταία, δύσκολα χρόνια.

Επιπλέον, η Όλγα Κατσιαρδή-Hering συνεισέφερε πολλαπλώς στην αναβάθμιση του Τμήματος, με τη συμβολή της στην ανανέωση του διδακτικού προσωπικού και στον εμπλουτισμό του προγράμματος σπουδών, σε απαιτητικές συλλογικές δραστηριότητες (συνέδρια, εκδόσεις, ερευνητικά προγράμματα, επιμορφωτικές δράσεις), στην ενίσχυση της διεθνούς του θέσης. Υπήρξε υπεύθυνη συνεργασιών με ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, συνέβαλε με το κύρος της στη συμμετοχή καταξιωμένων αλλοδαπών ιστορικών σε μαθήματα, συνέδρια, εκδόσεις του Τμήματος και του Πανεπιστημίου, μερίμνησε για την προβολή των δράσεων αυτών στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Το θετικό της αποτύπωμα, όμως, το έχει αφήσει η Όλγα Κατσιαρδή-Hering και στην ιστοριογραφία του Νέου Ελληνισμού. Οι αφετηρίες της επιστημονικής διαδρομής της συνέπεσαν με τη μεταπολιτευτική άνθηση της Ιστορίας στην Ελλάδα, την ανανέωση της ιστοριογραφίας, τη θεαματική ανάπτυξη της ιστοριογραφικής παραγωγής. Η ίδια, με στέρεες πανεπιστημιακές σπουδές, μετείχε στην κίνηση, φέροντας, παράλληλα, ισχυρές επιρροές και από άλλα πνευματικά περιβάλλοντα, του γερμανόφωνου, κυρίως, χώρου.

Το έργο της περιέχει μια πλούσια θεματολογία για τη νεότερη ελληνική ιστορία (παροικιακός ελληνισμός, εμπόριο και ναυτιλία, νεοελληνικός Διαφωτισμός, λογισύνη και εκπαίδευση, ιστορία των πόλεων, της οικογένειας, των εξεγέρσεων και της Επανάστασης του 1821, ταυτότητες και ιδεολογία). Κατά την πραγμάτευση των θεμάτων της αξιοποιεί σύγχρονα θεωρητικά σχήματα, μεθοδολογικά εργαλεία και επιστημονικά πεδία (ιστορική ανθρωπολογία, ιστορική δημογραφία, χαρτογραφία). Χαρακτηριστική, η νέα πνοή που έδωσε στο παραδοσιακό ερευνητικό πεδίο του παροικιακού ελληνισμού και η ερμηνεία του ως τμήματος του εθνικού κορμού, αλλά και των κοινωνιών εγκατάστασης.

Στις ερευνητικές συνεισφορές της συγκαταλέγεται η χαμηλότονη, αλλά καθοριστική παρέμβασή της στη μεγάλη ιστοριογραφική συζήτηση για την ελληνικότητα κατά την προεπαναστατική περίοδο και το ζήτημα της συνέχειας.

Στις μελέτες της τεκμηριώνεται η ύπαρξη των όρων Έλλην, Ρωμιός, Γραικός ως κοσμικό-εθνοτικό προσδιοριστικό διακριτών πληθυσμιακών ομάδων στον υπό τους Βενετούς ή Οθωμανούς ελληνικό χώρο και στα ευρωπαϊκά παροικιακά περιβάλλοντα, χωρίς, όμως, να παραθεωρούνται οι πολυσήμαντες εννοιολογήσεις και μετεξελίξεις τους. Συνακολούθως, η ιστορία του Νέου Ελληνισμού υποστηρίζεται ως μια αυτοτελής ιστορική κατηγορία, ωστόσο μη εσωστρεφώς, αλλά ενταγμένη σε ευρύτερα πλαίσια αναφοράς –Οθωμανική Αυτοκρατορία, Βαλκάνια, Μεσόγειος, υπόλοιπη Ευρώπη–, με τρόπο που την καθιστούν τμήμα της διεθνούς ιστοριογραφίας.

Με αυτό, άλλωστε, το σκεπτικό η Ιστορία του Νέου Ελληνισμού κατά τη βενετική και οθωμανική περίοδο διδάσκεται στο προπτυχιακό και μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας αυτονόμως και με απήχηση στους φοιτητές –κι ανάμεσά τους, οι μαθητές της Όλγας Κατσιαρδή-Hering, που ακολούθησαν τους ερευνητικούς της δρόμους και πολλοί στελεχώνουν, σήμερα, εκπαιδευτικά-ερευνητικά ιδρύματα.

Τον Νέο Ελληνισμό στην πολλαπλότητά του και στη διεθνή του διάσταση έχει στο επίκεντρο και ο τιμητικός τόμος «Ο Νέος Ελληνισμός. Οι κόσμοι του και ο Κόσμος», που της επιδίδεται απόψε ως ελάχιστη ανταπόδοση για την επιστημονική-διδασκική της προσφορά. Ένας τόμος που με θέρμη αναλάβαμε οι επτά συνεπιμελητές του, υπό την αιγίδα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας: μια έκδοση που οφείλεται στη σπουδαία επιστημονική συνεισφορά των σαράντα δύο συγγραφέων του, Ελλήνων και αλλοδαπών. Τους ευχαριστούμε, όπως ευχαριστούμε τον κορυφαίο εικαστικό κ. Κώστα Βαρώτσο για το δυνατό του έργο που κοσμεί το εξώφυλλο, τον κ. Φαίδωνα Κυδωνιάτη και τις εκδόσεις Ευρασία για την καλαίσθητη, γενναιόδωρη έκδοση, τον κ. Νίκο Θεοδωρόπουλο, που επιμελήθηκε τα κείμενα με γνώση και γλωσσική ευαισθησία, την κ. Κατερίνα Γαρδίκια για τις μεταφραστικές, και όχι μόνο, συνεισφορές της, την κ. Μικέλα Σκούντζου για τη συνδρομή στη δαιδαλώδη γραφειοκρατία.

Θα κλείσω με μια προσωπική κατάθεση. Την Όλγα Κατσιαρδή την γνώρισα το 1976, υπότροφος στο Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, όταν εκεί φιλοξενήθηκε για λίγες ημέρες, ερχόμενη από την Τεργέστη, όπου εκπονούσε τη διδακτορική διατριβή της. Ήταν νεοτάτη, ωστόσο ήδη την συνόδευε ένας μικρός μύθος, για την ιστορική της κατάρτιση και τη δυνατή της προσωπικότητα. Το «δέος» που μου είχε προκαλέσει δεν επέτρεψε μια

ουσιαστική επικοινωνία μας. Ένα χρόνο αργότερα, όταν η συγκυρία έφερε και τις δυο μας, νέες βοηθούς, στο τότε Ιστορικό-Αρχαιολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής, θα ξεκινούσε το μακρύ κοινό μας ταξίδι, σαράντα πέντε χρόνων, μιας σχέσης ακύμαντης σε θάλασσες γαλήνιες, μα πιο συχνά φουρτουνιασμένες. Στα πρώτα μας ακαδημαϊκά βήματα, μας ένωσε, μαζί και με την Μαρία Ευθυμίου, η θήτευση πλάι στον γενναιόδωρο καθηγητή μας Βασίλειο Σφυρόερα· και αργότερα, η πανεπιστημιακή καθημερινότητα σε διπλανά γραφεία, οι δοκιμασίες, οι κοινές θέσεις για το Πανεπιστήμιο, το Τμήμα, τον Νέο Ελληνισμό, οι σχεδιασμοί, οι δράσεις, οι χαρούμενοι απολογισμοί, οι προσωπικές στιγμές. Και σαν απόσταγμα, μετά την κοινή μας αφυπηρέτηση, μένει η κοινή χαρά ενός Τμήματος δυνατού και ενωμένου, οι τόσοι άξιοι νέοι συνάδελφοι στην Ιστορία –και σε αυτήν του Νέου Ελληνισμού.

Η σημερινή ημέρα της ανήκει για όλα όσα έχει προσφέρει με επιστημοσύνη, ανιδιοτέλεια, ανεξαρτησία γνώμης, συναδελφικότητα, δύναμη χαρακτήρα, οραματισμό. Την συνοδεύουν οι ευχές, πάντοτε να έχει κοντά της όσους και όσα είναι για εκείνην η ευτυχία. Την Ναταλία, τον Σαμουήλ και τον κυρίαρχο Ιάσονα, τη μεγάλη, αγαπημένη της οικογένεια, τους πιστούς φίλους, τη μουσική, τη λογοτεχνία, την τέχνη και, σταθερά, την ερευνητική αναζήτηση και την επιστημονική δημιουργία.

Και, το ωραίο ταξίδι, Όλγα, συνεχίζεται!